

²⁵ Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19 червня 2003 року № 963 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

Резюме

У статті проведено дослідження поняття державного контролю у сфері забезпечення раціонального використання та охорони земель. Застосований системний підхід.

Ключові слова: земля, державний контроль, відомчий контроль, самоврядний контроль, громадський контроль, самоконтроль.

Резюме

В статье проведено исследование понятия государственного контроля в сфере обеспечения рационального использования и охраны земель. Применен системный подход.

Ключевые слова: земля, государственный контроль, ведомственный контроль, муниципальный контроль, общественный контроль, самоконтроль.

Summary

The concept of state control in the field of providing land rational usage and protection has been conducted in the article. Systemic of approach has been applied.

Key words: land, state control, departmental control, municipal control, public inspection, self-control.

Отримано 20.01.2012

Л. В. РИШКОВА

Людмила Валеріївна Ришкова, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

**ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ЗЕМЕЛЬ
ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

Одним з пріоритетних завдань земельної реформи в Україні є перерозподіл земельних ресурсів, що неминуче призводить до збільшення власників і користувачів земельних ділянок. Тому на перший план виходять питання охорони земель від необґрунтованого переведення з однієї категорії, що суттєво обмежує або зовсім забороняє господарську діяльність до категорій земель, правові норми щодо охорони яких таких обмежень не містять, в тому числі при вилученні (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб. Для запобігання такому явищу Земельний кодекс України (далі – ЗКУ)¹ закріпив перелік особливо цінних земель, вилучення (викуп) яких для суспільних потреб можливе лише у виключному випадку та за спеціальною процедурою. Проте земельне законодавство не містить визначення терміна «особливо цінні землі» й не розкриває його правових ознак, що є необхідною умовою правильного застосування відповідних норм законодавства й забезпечення належної охорони цих земель.

Пристаючи до визначення поняття та характеристики особливо цінних земель, слід підкреслити, що чинне земельне законодавство широко оперує терміном «особливо цінні землі». Але його поняття в законах, у тому числі у ЗКУ, відсутнє. Це часто створює невизначеність з вирішення питання про те, які землі вважати особливо цінними та які особливості їх правового регулювання. Окрім терміна «особливо цінні землі», який застосовується в земельному законодавстві, екологічне законодавство вживає подібні терміни. Так, Закон України «Про курорти»² використовує термін «особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси», що визначає як ресурси, що рідко (не часто) зустрічаються на території України, мають обмежене поширення або невеликі запаси у родовищах та є особливо сприятливими і ефективними для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань (ст. 1). Чинний Закон України «Про екологічну мережу України»³ оперує терміном «природні об'єкти, що мають особливу цінність». До цих об'єктів він відносить природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність. Окрім терміна «особливо цінні землі» ЗКУ оперує терміном «особливо цінні природні об'єкти». Так, згідно зі ст. 112 ЗКУ охоронні зони створюються навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини з метою охорони і захисту їх від несприятливих антропогенних

впливів (п. а). До земель іншого природоохоронного призначення ЗКУ віднесені земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність (ст. 46). Найбільш широко застосовується правова конструкція «землі під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного та оздоровчого призначення, що мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність» (п. г ч. 4 ст. 84 ЗКУ).

Ще одним терміном, що використовується законодавством для визначення цінності земель є термін «національне надбання». Так, згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»⁴, з метою збереження унікальних наукових об'єктів: колекцій, інформаційних фондів, дослідних установок та обладнання, а також заповідників і дендропарків, наукових полігонів тощо, які мають виняткове значення для української та світової науки, створюється Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання (ст. 14). На розвиток положень Закону було прийнято постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174 «Про затвердження Положення про порядок визначення об'єктів, що становлять національне надбання»⁵, якою визначено, що науковий об'єкт, що становить національне надбання – це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку суспільства та науки. До об'єктів, що становлять національне надбання можуть бути віднесені такі: унікальні об'єкти музейних, архівних фондів, колекцій, особливо цінні та рідкісні видання, інші пам'ятки історії та культури; інформаційні фонди; природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, інші території та об'єкти і штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду, що потребують підтримки, не передбаченої Законом України «Про природно-заповідний фонд»; полігони та інші наукові об'єкти. Законодавство разом з терміном «національне надбання» використовує термін «об'єкти загальнонаціонального значення», для об'єктів історико-культурного значення.

Згідно зі словниковими джерелами «особливий» означає, який чимось відрізняється з-поміж інших, не такий, як інші, не схожий на інші: характерний лише для певного предмета, явища; своєрідний, специфічний; який відзначається більшою, ніж звичайно, мірою свого вияву. Відповідно, цінний – це такий, який має важливе значення, має велику вартість⁶. Стаття 150 ЗКУ до складу особливо цінних земель відносять такі: чорноземи нееродовані не солонцюваті на лесових породах; лучно-чорноземні незасолені не солонцюваті суглинкові ґрунти; темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті; бурі гірсько-лісові та дерновобуроземні глибокі і середньоглибокі; дерново-підзолисті суглинкові ґрунти; торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини; коричневі ґрунти Південного узбережжя Криму; дернові глибокі ґрунти Закарпаття; землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів; землі природно-заповідного фонду; землі історико-культурного призначення. Якщо в ст. 19 ЗКУ критерієм поділу земель на категорії виступає основне цільове призначення земель, то який критерій було покладено в основу при віднесенні тих чи інших земель до складу особливо цінних, з аналізу статті, на жаль, не випливає. Крім того, ст. 19 ЗКУ передбачає самостійну категорію «землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, а у відповідних статтях ЗКУ (ст.ст. 44, 46) визначено їх склад. У ст. 150 ЗКУ мова йде лише про землі природно-заповідного фонду, тобто лише про частину земель відповідної категорії.

Визначені в ч. 1 ст. 150 ЗКУ ґрунти є складовою земель сільськогосподарського призначення, які мають найбільш високі показники потенційної родючості. Наказом Державного комітету по земельних ресурсах (далі – Держкомзем) від 06 жовтня 2003 р. № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів»⁷ на підставі даних природно-сільськогосподарського районування затверджено перелік особливо цінних груп ґрунтів з визначенням їх площі, загальнодержавного або регіонального значення. Ґрунти, визначені в ч. 1 ст. 150 ЗКУ, віднесено до особливо цінних зважаючи на їх якісні характеристики, оскільки володіють найвищими показниками потенційної родючості, що вказує на їх виняткове значення для сільськогосподарства, де земля виступає як головний засіб виробництва. ЗКУ встановлює принцип пріоритетності земель сільськогосподарського призначення, зокрема в ст. 23 ЗКУ закріплено, що землі, придатні для потреб сільськогосподарства, повинні надаватися насамперед для сільськогосподарського використання, а для потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості. Цей принцип закріплено і у ст. 164 ЗКУ, якою захист сільськогосподарських угідь від їх необґрунтованого вилучення для інших потреб, серед іншого, становить зміст охорони земель.

Статтею 150 ЗКУ встановлено, що вилучення особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб не допускається, за винятком випадків, визначених частиною другою статті. Установлення особливого порядку вилучення (викупу) особливо цінних земель, відображає забезпечення підвищеної охорони сільськогосподарських угідь, вкритих ґрунтами, з високими якісними характеристиками, визначеними ч. 1 ст. 150 ЗКУ.

У науковій літературі висловлювалась думка, що перелік ґрунтів наведений у ч. 1 ст. 150 ЗКУ, містить низку неточностей – як у назвах ґрунтів, так і щодо віднесення їх до особливо цінних. Наприклад, статус особливо цінних надано будь-яким без винятку осушеним торфовищам, хоча торфовища мілкі, підстелені пісками, мають обмежене використання. До особливо цінних віднесено бурі гірсько-лісові ґрунти без обмеження щодо еродованості та розташування у висотних поясах⁸.

До складу особливо цінних земель входить самостійна категорія земель – *землі історико-культурного призначення*. Виокремлення земель історико-культурного призначення в самостійну категорію земель є однією з новацій чинного ЗКУ, що вказує на екологізацію його норм і є, безумовно, позитивною тенденцією розвитку національного земельного законодавства⁹. До земель історико-культурного призначення належать землі, на яких розташовано: а) історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні (цивільні та військові) кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки і пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями; б) городища, кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури та мегаліти, наскальні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв, каналів, шляхів; в) архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст та інших населених пунктів, споруди цивільної, промислової, військової, культурної архітектури, народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонові забудови (ст. 53 ЗКУ). Правовий режим земель історико-культурного призначення визначається ЗКУ, законом України «Про природно-заповідний фонд України», законом України «Про охорону культурної спадщини» та ін¹⁰. Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», об'єктом культурної спадщини є визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність. Як бачимо, поняття культурної спадщини ширше за поняття земель історико-культурного призначення, яке сформульоване через перелік земель, на яких розташовано об'єкти, визначені ст. 53 ЗКУ. Включення до земель історико-культурного призначення охоронних зон створило певну неузгодженість між положеннями ЗКУ та зазначеного Закону, оскільки останній включає до даної категорії земель території охоронних зон. За типами Закон класифікує об'єкти на споруди та визначні місця. За видами об'єкти культурної спадщини поділяються на такі: археологічні, історичні, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти архітектури та містобудування, об'єкти садово-паркового мистецтва, ландшафтні та об'єкти науки і техніки. Кожен із названих видів конкретизується через можливі об'єкти. У ст. 53 ЗКУ перелік земель містить як типи об'єктів (споруди), так і окремі об'єкти, які відносяться до певного виду. Це може стати причиною неможливості віднесення окремої ділянки до земель історико-культурного призначення, оскільки об'єкт, який на ній розташований, не входить до зазначеного переліку, проте цілком буде відповідати терміну «об'єкт культурної спадщини». Так, до об'єктів культурної спадщини відносяться місця загибелі бойових кораблів, морських та річкових суден, у тому числі із залишками бойової техніки, озброєння, амуніції тощо. Проте ЗКУ не передбачає земель, на яких розташовано ці об'єкти (не вказано також того, що до земель історико-культурного призначення можуть бути віднесені землі водного фонду, на яких знаходяться відповідні пам'ятки). Немає єдності і в застосуванні термінології. ЗКУ оперує поняттям «пам'ятні місця, що пов'язані з історичними подіями», в Законі ж йдеться про «визначні місця». Це свідчить про певні недоліки в правовому регулюванні цієї категорії земель, що, можливо, пов'язано з тим, що це відносно «молода» категорія земель.

Наступною складовою особливо цінних земель виступає частина самостійної категорії земель «землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення» – *землі природно-заповідного фонду* – ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду¹¹. З аналізу норм ст. 150 ЗКУ випливає, що землі іншого природоохоронного призначення не відносяться до особливо цінних. Закон дуже нечітко формулює їх поняття. Згідно з ч. 1 ст. 46 ЗКУ, до цих земель належать земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність. На жаль, законом не встановлено правових ознак, яким повинен відповідати об'єкт, що має особливу наукову цінність.

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» створено Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання¹². На виконання цього положення Кабінетом Міністрів України затверджено порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання¹³, в якому наведено його визначення: це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства. До таких об'єктів можуть бути віднесені, серед іншого, природні території та об'єкти і штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду, що потребують підтримки, непередбаченої Законом України «Про природно-заповідний фонд».

У науковій літературі висловлено пропозиції та наведено відповідні аргументи щодо складу земель іншого природоохоронного призначення¹⁴.

Кожна з досліджених категорій земель має власну специфіку, проте, існують і деякі спільні риси в їх правовому режимі. Йдеться, зокрема, про особливий порядок використання та охорони. Так, у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»¹⁵ передбачено особливу державну охорону цих земель. Зокрема, в ч. 2 ст. 5 визначено, що особливий державній охороні підлягають території та об'єкти природно-заповідного фонду України й інші території та об'єкти, визначені відповідно до законодавства. Окремий розділ присвячено (розділ XII) природним територіям та об'єктам, що підлягають особливій охороні. У ст. 60 цього Закону визначено, що особливій охороні підлягають природні території та об'єкти, що мають

велику екологічну цінність як унікальні та типові природні комплекси, для збереження сприятливої екологічної обстановки, попередження та стабілізації негативних природних процесів і явищ. До таких територій та об'єктів відносяться території та об'єкти природно-заповідного фонду та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України.

Однак закон не містить визначення цих об'єктів, не виокремлює специфічних ознак, притаманних цим землям. Між тим практика застосування норм земельного законодавства потребує чіткого уявлення конкретних характеристик цих земель. Згідно з нормами цього Закону, території та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні, належать до земель природоохоронного та історико-культурного призначення. Закон містить заборону будь-якої діяльності, яка негативно впливає або може негативно впливати настан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням.

Самостійною складовою особливо цінних земель виступають землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів. Згідно з ч. 3 ст. 22 ЗКУ, землі сільськогосподарського призначення передаються у власність та надаються в користування сільськогосподарським науково-дослідним установам та навчальним закладам, сільським професійно-технічним училищам та загальноосвітнім школам – для дослідних і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства.

До особливо цінних віднесено землі, які надано у власність та користування не всіх суб'єктів, передбачених п. в) ст. 23 ЗКУ, а тільки землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів. Проте, якщо поняття «навчальні заклади» розглядати в широкому розумінні, сільські професійно-технічні училища та загальноосвітні школи підпадають під це визначення, а надані їм земельні ділянки також відносяться до особливо цінних. Земельним законодавством не передбачено спеціальних норм щодо використання визначеними суб'єктами земель сільськогосподарського призначення. Віднесення зазначених земель до особливо цінних, зумовлено соціально-важливими цілями, для яких вони надані, а саме – пропагування передового досвіду ведення сільського господарства.

Землі, віднесені до особливо цінних завдяки своїм природним якостям, задовольняють соціальні потреби всього суспільства, що дає підстави стверджувати, що всі землі зазначені в ч. 1 ст. 150 ЗКУ та інших вищенаведених нормативно-правових актах, слугують для забезпечення суспільних інтересів, тобто публічних інтересів. Застосування категорії «публічний інтерес» (суспільний інтерес) вимагає дослідження його природи. Ця категорія, зазвичай, застосовується в контексті поділу права на публічне та приватне. За радянських часів ці категорії були забуті, оскільки вважалось, що все, що стосується господарської діяльності, є публічно-правовим. Перехід від планової економіки, коли державні інтереси ототожнювались з інтересами кожної людини, розвиток ринкової економіки, поява окрім державної, інших форм власності, зумовили повернення до вивчення співвідношення публічного та приватного права, зокрема до співвідношення публічних і приватних інтересів як у загальнотеоретичному аспекті, так і в окремих галузях права. Становлення ринкової економіки призвело до необмеженого панування приватного інтересу в економіці, праві. Необхідність раціонального співвідношення публічного інтересу та приватного привертає увагу науковців до питання поділу права на публічне та приватне, зокрема до категорії «публічний інтерес»¹⁶. Найважливішим критерієм віднесення галузей права до публічного або приватного виступає склад суб'єктів. Для публічного права властиво, що держава виступає носієм владних повноважень, оскільки презумується, що вона діє в інтересах держави та суспільства. Представники науки теорії права традиційно відносять екологічне і земельне право до галузей публічного права. Оскільки реалізація такого конституційного права, як право на безпечне навколишнє середовище неможливо реалізувати без участі держави, зокрема її контролю за господарюючими суб'єктами¹⁷. Дослідження публічного інтересу має своє прикладне значення і для земельного права. Перш за все, це визнання на конституційному рівні землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави. Крім того, визнання державою права на безпечне для життя та здоров'я довкілля зумовлює необхідність застосування публічно-правових засобів для забезпечення виконання цих положень. Публічно-правові приписи в земельному праві стосуються компетенції державних органів управління у сфері регулювання земельних відносин, визначення цільового призначення земель, встановлення категорій земель тощо. Публічний інтерес з приводу особливо цінних земель виявляється в необхідності збереження цих земель та об'єктів, що на них розташовані, недопущенні скорочення їх площі та погіршення якісного складу. Але ми можемо вести мову і про приватноправовий характер цих земель у процесі їх використання, охорони або вилучення (випусти) у приватного власника.

До особливо цінних земель віднесено об'єкти, що мають різний правовий статус: ґрунти, землі історико-культурного призначення (самостійна категорія земель), землі природно-заповідного фонду (складова самостійної категорії земель «землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення»), землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів (входять до складу земель сільськогосподарського призначення), у той же час ч.ч. 2 та 3 ст. 150 ЗКУ передбачено вилучення «земельної ділянки» особливо цінних земель.

Тому підлягає з'ясуванню співвідношення цих понять. У Законі України «Про охорону земель»¹⁸ наведено визначення понять «земля» – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею та «ґрунту» – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.

Поняття земельної ділянки закріплено в ч. 1 ст. 79 ЗКУ, згідно з якою земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. У цьому визначенні наведено основні юридичні ознаки земельної ділянки, а саме: місце розташування, встановлені межі та визначені права щодо неї.

Дослідженню поняття «земля», визначення її характеристик та виконуваних функцій як об'єкта правового регулювання ґрунтовно досліджувались у науковій літературі¹⁹. У земельному законодавстві України використовується також термін «сільськогосподарські угіддя». У ст. 22 ЗКУ закріплено види сільськогосподарських угідь, зокрема рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги, проте саме поняття «сільськогосподарські угіддя» на законодавчому рівні не визначено. Дослідженню правової природи та функцій сільськогосподарських угідь у сучасних умовах було присвячено увагу П. Ф. Кулинич, який доходить висновку, що сільськогосподарські угіддя як об'єкти земельних правовідносин являють собою зумовлені їх природними якістьми види функціонального використання земель сільськогосподарського призначення, які характеризують спосіб та інтенсивність їх використання як засобу аграрного виробництва, визначають рівень стійкості агроландшафтів та впливають на стан охорони біорізноманіття сільськогосподарських земель, а також слугують засобом конкретизації прав та обов'язків власників і користувачів земельними ділянками сільськогосподарського призначення та засобом розмежування компетенції органів влади щодо регулювання земельних відносин²⁰.

Оскільки вилученню (викупу) підлягає конкретна земельна ділянка, яка виступає безпосереднім об'єктом правовідносин, у ст. 150 ЗКУ необхідно застосовувати саме цей термін. Відповідно, мова йде про вилучення (викуп) земельної ділянки, що вкрита відповідними ґрунтами або земельної ділянки із земель природно-заповідного фонду чи історико-культурного призначення.

Отже, віднесення земель до особливо цінних обумовлено якісними характеристиками земель, задоволення ними важливих суспільних потреб (забезпечення продовольчої безпеки, збереження об'єктів, що на них розташовані), що зумовлює підвищену охорону цих земель з боку держави, у тому числі шляхом установлення заборони на їх необґрунтоване вилучення (викуп), для чого на законодавчому рівні передбачено вичерпний перелік цілей та спеціальний порядок вилучення (викупу) особливо цінних земель.

На підставі викладеного можливо сформулювати поняття особливо цінних земель, що має бути закріплено у відповідній статті ЗКУ, під яким пропонується розуміти сукупність земельних ділянок, що входять до різних категорій земель, задовольняють публічний інтерес та підлягають підвищеній охороні, зокрема вилученню (викупу), зміні цільового призначення в особливому порядку, визначеному законом України.

¹ Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – С. 27.

² Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2026- III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – С. 435.

³ Про екологічну мережу України: закон України від 24 червня 2004 року № 1864-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 45. – Ст. 502.

⁴ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – С. 165.

⁵ Про затвердження Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 року № 174 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 8. – Том 2. – С. 140.

⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред.: В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1179 с.

⁷ Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів: наказ Державного комітету по земельних ресурсах від 6 жовтня 2003 року №245 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 45. – С. 2369.

⁸ Канаши О. Особливо цінні землі: наявне тлумачення та реальна сутність / О. Канаши // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 2. – С. 45.

⁹ Титова Н. Новий Земельний кодекс України: екологізація його норм / Н. Титова – Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 7. – С. 94–96.

⁹ Про охорон культурної спадщини : Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – С. 333; Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456- XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 34. – Ст. 502.

¹⁰ Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456- XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 34. – Ст. 502.

¹¹ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – С. 165.

¹² Про затвердження Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 року № 174 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 8. – Том 2. – С. 140.

¹³ Кулинич П. Ф. Правовий режим земель природно-заповідного фонду й іншого природоохоронного призначення / П. Ф. Кулинич // Земельне право України. Академічний курс / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга. – К.: Земельне право України: підруч. / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 600 с; Малишева Н. Р. Правові засади формування, збереження та раціонального використання національної екологічної мережі України / Н. Р. Малишева // Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Ори-

дична думка», 2005. – 848 с; Мірошніченко А. М. Земельне право України: навч. посіб. / А. М. Мірошніченко. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. – 432 с.

¹⁴ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 546.

¹⁵ Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: Монографія. – К.: Атіка, 2003. – 352 с; Васильєва М. І. Проблемы защиты общественного интереса в экологическом праве / М. И. Васильева // Государство и право. – 1999. – № 8. – С. 49–62; Здравомыслов А. Г. Проблема интереса в социологической теории / А. Г. Здравомыслов. – Л.: Изд-во Ленинг. ун-та, 1964. – 74 с; Кряжков А. В. Публичный интерес: понятие, виды и защита / А. В. Кряжков // Государство и право. – 1999. – С. 91–99.

¹⁶ Теория государства и права: учебник / Под ред. В. К. Бабаева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2007. – С. 432–435.

¹⁷ Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 349.

¹⁸ Аксененко Г. А. Земельные правоотношения в СССР / Г. А. Аксененко. – М.: Госюриздат, 1958. – 388 с; Андрейцев В. І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії / В. І. Андрейцев. – К.: Знання, 2005. – 445 с; Крассов О. І. Юридическое понятие земельный участок / Крассов О. И. Экологическое право. – 2004. – № 2. – С. 12–23; Тітова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення та права громадян / За заг. ред. Н. І. Тітова. – Л.: «ПАІС», 2005. – 350 с; Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях / Шульга М. В. – Х.: Фирма «Консум», 1998. – 224 с.

¹⁹ Кулинич П. Ф. Сільськогосподарські угіддя як об'єкт земельних правовідносин / П. Ф. Кулинич // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 4. – С. 174–179.

Резюме

У статті досліджуються правові підстави формування та склад особливо цінних земель, виявлені їх істотні ознаки, на підставі чого запропоновано визначення терміна «особливо цінні землі».

Ключові слова: земля, земельна ділянка, ґрунти, сільськогосподарські угіддя, публічний інтерес.

Резюме

В статье исследуются правовые основы формирования и состав особо ценных земель, выявлены их общие признаки, на основании которых предложено определение термина «особо ценные земли».

Ключевые слова: земля, земельный участок, почвы, сельскохозяйственные угодья, публичный интерес.

Summary

The legal basics for the formation and composition of the especially valuable lands are being conducted in the article. Their common features are identified which allowed to propose legal definition of «especially valuable lands».

Key words: land, soil, agricultural lands, the public interest.

Отримано 13.02.2012

П. А. БЕРЕЗІНСЬКИЙ

Павло Андрійович Березінський, аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА З ПРИРОДНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Концептуальні засади взаємодії суспільства з природним середовищем – це більш ніж актуальна для сьогодення система поглядів про характер, сутність взаємодії людини з навколишнім природним середовищем. Вона (тобто ця система) визначається як історичним розвитком суспільства, накопиченням позитивного досвіду спілкування з природою, так і станом виробничих сил суспільства і тими завданнями, які суспільство ставить перед собою¹. З урахуванням цього різні вчені (В. В. Петров, В. К. Попов, А. П. Гетьман, М. М. Бринчук, І. І. Каракаш, Н. Федоров, О. О. Сурілова та ін.) виділяли такі *основні концепції* взаємодії суспільства і природи: 1) натуралістичні; 2) споживацькі (по рос. *потребительские*); 3) алармістські (песимістичні та оптимістичні); 4) концепція причин екологічної кризи (обмеження економічного розвитку, потреб та народонаселення); 5) концепція стратегій поведінки (стратегія невтручання в природу, стратегія наступу на природу, стратегія саморегуляції у природі та адаптації людини); 6) сучасні екологічні концепції (концепція сталого розвитку; концепції меж росту, органічного росту; екоцентрична концепція; концепція глобального управління; екологічної революції).